

**Notulenboek van de Provinciale Commissie van Onderstand
aan de Slachtoffers van de Epidemie (vergadering van 11 november 1826)
(Tresoar, Toegang 34 – 18, inv.nrs. 1)**

Door den secretaris wordt gelezen een verslag ter plaatsing in de eerstvolgende Courant, houdende een kort overzicht van den toestand der Provincieën derzelver Ingezetenen onder de thans heerschende ziekte in verband beschouwd met de vroegere ramp door de jongstleden watervloed; welk verslag na deliberatie is goedgekeurd en luidt als volgt:

In het kort tijdsbestek van ruim achttien Maanden werd onze Provincie, wier bloei en Welvaart door het weinig vertier in den handel sinds eenige Jaren reeds verminderd was, door twee zware rampen getroffen. Het Jaar 1825 was noodlottig door eenen Watervloed, die wel zeer weinige Menschen van het leven beroofde, doch waardoor ruim 100.000 bunders land onder het zeewater werden bedolven, en die eene dadelijke schade van meer dan drie millioenen ten gevolge had, waarvan het nadeel door de ingezetenen geleden, bijna de helft dier som bedroeg, – Welk een nood en lijden in die schrikvolle dagen Vrieslands bewoners hadden doortestaan, leerde de ondervinding en zal de Geschiedenis van dat onheil nader bevestigen. – dan ware het hierbij gebleven, de dadelijk betoonde wijsheid en menschlievendheid van onze Geliefden Vorst en brave Landgenooten zouden het geboden ongeluk spoediger hebben doen vergeten. Verlies aan gewone inkomsten, bijzonders van den Landbouw, was het schadelijke gevolg der overstroming in het verleden Jaar, en slechts een gedeelte der andersins zoo vruchtbare velden, leverden nu schaarsche en sommige geene vruchten op aan den behoeftig geworden bebouwer. Alhoewel eene vermindering van de te dragen lasten een groot aantal Landeigenaren te stade kwam, moesten echter de meesten der Noodlijdenden door den Watervloed onder dezen tweeden Slag andermaal diep gebukt gaan. Wanneer men nu die geleden en doorgeworstele ramp met de tegenwoordige algemeen heerschende ziekte en derzelver gevolgen in verband beschouwt, dan zal de treurige toestand van zoovele oorden, dan zal het ongelukkig lot van zooveel lijden en de duisteren vooruitzichten in de toekomst zich aan elken menschlievenden beschouwer in hunne ware gedaante vertoonen. het zijn voornamelijk de overstroomde Grietenijen die het hevigst door de ziekte worden aangetast; en hoedanig nog duizenden onzer medemenschen hulp en bijstand behoeven, getuigen de ingekomen berigten van alle deze plaatsen. Een kort overzicht van de tegenwoordige toestand onzer Provincie achten wij ter mededeling van het hoogst belang.

In de maand July van dit Jaar begon de ziekte over het geheele Gewest zich te verspreiden en nam zoodanig toe dat op het einde van de Maand Augustus in zeven Zuidelijke Grietenijen bijna 500 Menschen meer dan in gewoone tijden waren gestorven. Ook het Noordelijke deel van Vriesland werd door dit onheil aangetast, terwijl in de steden Sneek en Dockum de ziekte tot eene hoogte gestegen en de sterfte in evenredigheid der bevolking zoo groot was, dat men een gelijk lot als was het naburig Groningen had te duchten. Overal was vermeerdering van ellende, want bij het groot aantal van den behoeftigen stand, werd ook de nooddrift aan alles wat den zieken toekomt, telkens grooter. In alle Grietenijen, behalven Franekeradeel, Smallingerland en Oost-Stellingwerf, namen de Ziekte en Sterfte zoodanig toe dat het getal der Overledenen in Augustus en September telkens bijna 1300, en in October ruim 1400 het gewone getal te boven ging. Sommige dorpen vooral werden deerlijk geschokt en getroffen. Woudsend verloor van zijne 980 zielen bijna het achtste gedeelte en slechts één Mensch bleef van de ziekte bevrijd. Heeg, Balk en de Lemmer met drie dorpen in Doniawerstal, van welke St. Nicolaasga meer dan eenzevende der bevolking verloor, Oude- en Nijehaske, Joure en St. Johannesga en naburige gehuchten, deelden bijna in hetzelfde lijden. De Grietenijen Oost- en West-Dongeradeel, Ferwerderadeel en inzonderheid Dantumadeel waren geenszins uitgezonderd van de algemeene ramp en de bewoners der overige Grietenijen zijn tijdelings of te gelijken tijde bij meenigten onder de heerschende ziekte bezweken. Alle plaatsen waar de kwaal het sterkste woedde en naar evenredigheid den meeste nood verwekte, optenoemen, oordelen wij overtollig. Genoeg dat in de meeste oorden, vooral in het Zuiden, aan medicinale hulp oppassing, verschooning en levensnoodwendigheden eene veel grootere behoefte was ontstaan dan waarin men zonder buitengewonen bijstand konde voorzien. De algemeene toegebragte hulp verzachtte eenigermate den rampspoed van zooveel, maar de nog steeds toenemende ziekte en de wederinstorting der herstellenden vorderden dat veelvuldige,

en vorderen nog eene voortdurende zorg en voorziening; want aan Wintervoorraad was bij duizenden niet te denken, daar al, wat nog voor handen was, werd opgeteerd, en de Schulden vermeerderden. Weinig nog, hoewel wij ons thans van seizoen en weder beterschap beloven, was de sterfte in de laatste helft der Maand October verminderd, daar dit minder getal over het geheelen Gewest slechts ruim 100 zal bedragen.

Wij worden gelukkig in staat gesteld door het vereerend vertrouwen veeler Menschevrienden ons in die plaatsen waar nog weinig of geene bedeling was verstrekt en waar de nood zeer hoog gestegen was, na reeds met goede sommen en vele kleding- en liggingsstukken benevens verkwikkingsmiddelen den hulpbehoevenden bij te staan. Bereids ontvingen wij eene som van f 10.000,00 met eene aanzienlijke hoeveelheid levensbenodigdheden, waarvan wij dan ook een dadelijk en nuttig gebruik hebben gemaakt. Doch uit alle ingekomene en echte berigten is het ons blijkbaar, dat er zeer veel noodig zal zijn ons in de bestaande behoefte te blijven voorzien. Wij ondervonden echter met genoegen dat wij het ongelukkig lot van onze door herhaalde rampen geteisterde Landgenooten aan alle weldenkende Nederlanders, wier milddadigheid die der andere Natiën steeds overtrof, en in deze overoude deugd zeldzaam huns gelijke vonden, niet te vergeefs hebben aanbevolen.

De tegenwoordige toestand van vele oorden is nog zeer beklagenswaardig, waarvan het volgende ten bewijze strekt:

Aengwirden telt bij eene bevolking van 2463 zielen nog meer dan 1000 zieken, waarvan 400 zeer behoeftigen.

In Doniawerstal, waar de sterfte het grootst was, is ook het aantal zieken nog buitengewoon groot.

In Langweer, Idskenshuizen en Broek zijn de meeste en te St. Nicolaasga alle inwoners ziek.

De drie dorpen in Haskerland, Joure, Oude- en Nijehaske, verkeeren nog in denzelfden kommer als in de vorige Maanden. Het eerste dorp telt bij 2322 inwoners nog ongeveer 1000 zieken, waarvan de helft arm of behoeftig is; de beide laatsten bevatten nu nog 1773 zielen; daarvan zijn de helft zieken en 447 geheel hulpeloos. Van de bevolking dezer dorpen stierf in vier Maanden bijna het vijftiende gedeelte.

Te Woudsend, alwaar nog allen onder de ziekte kwijnen en de herstellenden telkens weder instorten, zijn 84 hulpbehoevende huisgezinnen, waarvan de helft in groote armoede verkeert.

Te Heeg is het getal der zieken en behoeftigen zeer groot.

Te Balk in Gaasterland, waar bijna geen huisgezin verschoond bleef, zijn nog weinige tot vorige gezondheid wedergekeerd, en hier ook ziet men kommervol den winter tegen.

In Lemsterland, vooral in Oosterzee en Echten zijn nog eenige honderden onder de heerschende ziekte sukkelend, terwijl in den dorpe Lemmer, waar de koortsen hevig hebben gewoed, nog een groot deel der Bewoners niet is hersteld.

Schoterland, bijzonder Rottum, St. Johannesga en Rotsterhaule, telt onder het groot aantal zieken, wel 250 behoeftige huisgezinnen.

West-Stellingwerf, wier hooge gronden van den ramp bevrijd blijven, had in 13 dorpen van een getal van 3489 inwoners bijna twee-derde deel zieken, en nu nog beloopt het getal 1300.

Alle deze opgenoemde Streken hadden bij den jongsten vloed geducht te lijden, want de Ingezeten van West-Strellingwerf alléén trof eene schade en verlies aan inkomsten over 1825 ten bedrage van f 317.143,00.

In Dantumadeel is volgens berigten het aantal zieken nog buitengewoon groot, terwijl in vele der andere Grietenijen de ziekte wel merkbaar afneemt, doch de herstellende zeer langzaam de vorige krachten herkrijgen.

Dit is de toedragt der Zaak en de Staat der Ziekte te plattenlande tot op heden, ons kenbaar geworden uit het onderzoek en de ingewonnen berigten.

Vele weldadige en hulpvaardige Menschevrienden buiten deze Provincie, zijn met ons en de Plaatselijke Commissiën werkzaam tot algemeene verzorging der Noodlijgenden, en de wijze maatregelen van verschillende Besturen in andere Gewesten, bevestigen onze hoop en het vertrouwen in de voorziening van den algemeenen nood.